

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД – ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Правото и моралът

Есе

Правото е система от норми, които регулират отношенията между хората, а моралът е принцип за мислене и поведение на личността. Спазването на първото е задължително, а на второто е в ръцете на отделния индивид, като се базира на ценности, опит и разбирания. Те се разглеждат като взаимно свързани, а понякога дори като взаимно заменяеми. Принадлежат на човешкия разум и си служат за регулатив.

Моралът е продукт на човека в естественото му състояние, докато правото отразява гражданското, държавното и общественото му такова. Първото се реализира от вътрешното ни убеждение и опита, което го прави нестабилно, а второто понятие се поставя от властта- чужда воля, която се променя през годините, но плавно и така позволява на жителите през дадената епоха да се „облегнат“ на нея и да я използват като критерий за делата си. Връзката се появява там, където разбираме, че правото трябва да бъде морално оправдано, за да живеем в хармония с другите. То от своя страна обаче трябва да регулира и моралните норми, тъй като са склонни към субективност и лесна приложимост. Институцията трябва да доближи максимално вътрешните и външните разбирания на обществото и да ги контролира.

Моралът не е константа и поради това, разчитайки само на него, можем да бъдем лесно подведени. Ако разгледаме процесите на социално влияние, виждаме как поведението и убежденията на човека се променят от действията на другите. Причините за това могат да бъдат някаква печалба, избягване на конфликт, идентификация, интернализация и редица други. Ние сме склонни да проявим комформистко поведение, заради общественото одобрение и за да се спасим от опасността от изолация. Пример за това е и експериментът на Соломон Аш, където наивният субект се влияе от околните и макар да знае верния отговор, то той дава грешен. Натискът на групата ни кара да изменяме поведението си дори когато вярваме безусловно в неговата правота. Силата, която притежават околните върху нас е с

неизмерна величина, което може да доведе и до манипулация от своя страна. Често това се наблюдава в юношеството, където подтиквани от другите, тийнейджърите вземат решения, които не смятат за морални. Вътрешният им глас сякаш бива заглушен и този на другите ги води по пътя им. Античният философ Сократ нарича този глас „демон“ и той ни напътства, когато не сме сигурни, но не взема окончателните решения, докато външното влияние дава тласък на действията ни. Той е изграден на опита ни, който в даден етап не е достатъчен, затова е и максима, докато законите на обществото не се променят или изменят част от себе си, но постепенно. Правото е крайният критерий, според който трябва да извършим дадено действие, за да сме сигурни, че то няма да нарани останалите жители на обществото или нас самите.

Човекът е свободен да мисли, каквото и да е, но не и да доведе до реалност всяка една негова идея. Ние сме част от едно огромно общество, което е дом на милиарди светогледи. Ако се даде свобода на всеки един от тях, ще настъпи хаос, тревожност и конфликт, което ни води до идеята за регулация на деянията ни и това се случва чрез правото. То ни поставя под една граница, защото „всички сме равни пред закона“. По този начин избягваме сблъсъци, но все пак и даваме част от свободата си, която ни е дадена по природа. Макар това да е така и да създава дискомфортност на отделни личности, такива ограничения са необходими и жизненоважни, за да се развиваме и да работим за общото благо. Това може да се разгледа и в теорията за обществения договор, който свързваме с Томас Хобс, Жан-Жак Русо и Джон Лок. Съществуват набор от правила, които всички следваме от самото ни раждане с „подписването“ на споменатото. По този начин съвместният живот става възможен и конфликтите се намалят значително, а движението на света не е в посоката на волята на по-силния. Ние даваме част от свободата си, за да получим равни права и една референтна стойност, по която да определим своите действия. Самият договор може да измени някой от законите си, спрямо промените на епохите, но той запазва своята глобална сила и налага нашите действия да бъдат следвани от него. Собственият ни мироглед може да бъде в опозиция понякога, но правото излиза на преден план и си припомняме, че не личното, а общото благо е от значение. Приемането на върховенството на законодателството е от изключителна важност за един народ, за да определи критерия за своите дела, следвайките принципите на законите и оформяйки своята личност по тях. В тази посока разсъждава и италианската писателка Джована Борадори, която смята, че действителната свобода започва с това да осъзнаем, че индивидуалният избор

се формира в постоянно договаряне с външни сили. Моралът е основно положение, което взема отношение в нашите решения, но не трябва да е единствената предпоставка за тях. Той ни съветва, но трябва да се съобразим със законите на институциите, защото не можем да се отдадем само на едно желание или воля.

Дотук разгледахме как моралът е зависим от правото, поради неустойчивостта си и субективизма, но обратното взаимодействие също съществува и подлежи на обсъждане. Законите са „железни“ и не подлежат на промяна нито могат да пропуснат ненаказване на нарушенията им. Проблемът настъпва обаче, когато те самите не отговарят на моралните норми на обществото. Този сблъсък се разглежда в многобройни сфери от живота ни и една от тях е литературата. В разказа „Андрешко“ на Елин Пелин главният герой си позволява да възпре силата на закона (съдия-изпълнителят), за да помогне на своя брат по съдба или за да спази невидимите норми, а именно моралните такива. Законът не възприема отделните ситуации, чувствата или затрудненията, които са довели до нарушения, което го прави да изглежда, противоречиво на всичко което знаем за него, несправедлив. По тази причина критерий за действията ни не бива да бъде само правото, а общ продукт между него и морала. Да бъдеш личност означава да използваш вътрешния си глас, но за да бъдеш гражданин и част от обществото трябва да се съобразиш и с външния такъв. Те се допълват и регулират, като достигат до най-справедливите действия и не пренебрегват нито общото благо, нито съвестта си. Неглижирането на едното за сметка на другото води до падения не само на един индивид, но и на цял народ и нация. Пример за това са политиците, които се изкачват по стълбата на властта и оставят моралния си дълг на някое стъпало по-долу. Те застават гордо зад закона и се оправдават с него, за да избегнат чувство на вина или упреци. В този случай обаче те изгубват човешкото в себе си и са просто бездушни същества, които упражняват силата си на власт, надявайки се да заглушат вече притихналите призови на демона на Сократ, морала, вътрешния си глас или просто човека в себе си.

Правото и моралът са тясно свързани и зависими един от друг. Липсата на едното ще доведе до непълнота на другото. Гарант на правото е държавата, а на морала- човекът. За да бъдем пълноценни граждани, ние трябва да балансираме двете системи и да действваме според техните норми. Законът има по-голяма тежест върху нашите решения, поради обективността и устойчивостта си. За да живеем в хармония с другите обаче това може да не е достатъчно и поради тази причина ние трябва да разсъждаваме

и да обмисляме всяко наше действие и последиците от него. Моралното трябва да стане право, а правното да бъде морално.

Автор : Маринела Цанева Люцканова, ученичка в XII клас на ПЕГ "Проф. д-р Асен Златаров", Велико Търново